

Некролог Obituary

МИКОЛА МОЗДИР
(06.01.1928– 26.02.2018)

26 лютого 2018 року на 91-му році життя відійшов у вічність Микола Іванович Моздир – відомий український учений, музейник, старший науковий співробітник відділу народного мистецтва Інституту народознавства НАН України, кандидат мистецтвознавства, член Наукового товариства імені Шевченка, Національної спілки художників України, Спілки критиків та істориків мистецтва.

Микола Моздир був чи не останнім зі свого покоління дослідників, яке прийняло естафету від тих, хто формував магістралі вітчизняного мистецтвознавства, народознавства та музейництва в післявоєнний час. Учений був з тими, хто своєю високопрофесійною працею відстоював у реаліях совєтської тоталітарної дійсності національні цінності в науці; хто в 1960-х обґрунтовував потребу виокремлення українського мистецтвознавства в самостійну галузь, обстоював дослідження традиційної культури народу на академічному рівні; хто сприяв піднесенню на належний рівень

народознавчої, мистецтвознавчої науки незалежної України.

Народився Микола Іванович 6 січня 1928 року в с. Тайкури Здолбунівського району Рівненської області. Вищу освіту здобув на історичному факультеті Львівського державного університету імені Івана Франка (нині – Львівський національний університет імені Івана Франка), спеціалізуючись із теорії та історії мистецтв (1946–1950).

Наукову діяльність розпочав 1961 року на посаді молодшого наукового співробітника відділу народного мистецтва та художньої промисловості Музею етнографії та художнього промислу АН УРСР у Львові (нині – Інститут народознавства НАН України). У 1963 році продовжив професійну кар'єру як заступник директора з наукової роботи Львівського музею українського мистецтва (нині – Національний музей у Львові ім. А. Шептицького). З 1971 року до початку 1983-го завідував відділом фондів та музеєзнавства, а з 1980 року був заступником ди-

ректора з наукової роботи Музею етнографії та художнього промислу (на громадських засадах). Протягом 1983–1990 років очолював відділ мистецтвознавства Львівського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН УРСР (нині – Інститут народознавства НАН України). З квітня 1992 року до грудня 2011-го працював на посаді старшого наукового співробітника відділу народного мистецтва цього закладу.

У творчій біографії Миколи Моздира чільне місце посідає його музейницька діяльність. Працюючи в різних підрозділах, на різних посадах у Музеї етнографії та художнього промислу та Львівському музеї українського мистецтва (нині – Національний музей у Львові), він доклався до розбудови цих закладів, упорядкування фондів, збереження й поповнення колекцій, атрибуції пам'яток, формування нових постійних експозицій, активізації виставкової діяльності, комунікації з художниками, народними майстрами тощо.

Відомо, що прогресивне середовище львівського музейництва мало вирішальний вплив на формування Миколи Івановича як науковця. Ученому поталанило відвідувати лекції з історії та теорії мистецтва знаного дослідника, професора Мечислава Гембаровича. Пощастило спілкуватися, співпрацювати з багатьма видатними постатями української культури, серед яких – Павло Жолтовський, Віра Свенціцька, Ірина Гургула, Лев Долинський, Антін Будзан, Катерина Матейко, Володимир Рожанківський, Савина Сидорович, Данило Фіголь, Борис Возницький, Володимир Овсійчук, Яким Запаско, Фаїна Петрякова, Петро Лінинський та ін.

Розпочавши роботу в Музеї етнографії та художнього промислу, Микола Моздир, слідом за старшими колегами Володимиром Рожанківським, Антоном Будзаном, доклав багато зусиль для відновлення виробництва гутного скла у Львові (і загалом в Україні). З переходом на роботу до Музею українського мистецтва (Національний музей) у сфері наукових інтересів Миколи Моздира також – мистецька критика, аналіз сучасного художнього процесу, діяльності професійних митців. Учений активно виступав з критичними публікаціями про творчість професійних і

народних художників (Віктора Савина, Семена Грузберга, Валентина Борисенка, Григорія Смольського, Валентина Подольського, Олександра Пилєва, Дмитра Білинського, Василя Рафартаровича та ін). Багатьох із них він знав особисто. Праці вченого, які вирізняються аналітичним підходом, прагненням до всебічного висвітлення теми, теоретичними узагальненнями, часто ставали результатом тривалих взаємин із самими митцями.

Загальноновизнаною є велика й копітка пошуково-експедиційна діяльність ученого, завдяки якій було врятовано велику кількість цінностей церковного мистецтва, традиційної культури, а музейні колекції збагатилися на тисячі експонатів. Серед них – високомистецькі твори, а іноді – унікальні пам'ятки, що мають велике наукове значення. Так, стараннями Миколи Моздира, як керівника експедиції, було врятовано й привезено до Національного музею зразки давніх ікон з Бойківщини, Поділля, Волині (XVI–XVII ст.), а також знамениті різьблені «дунаївські колони» – фрагменти іконостасу із церкви с. Дунаїв на Львівщині (початок XVII ст.), про які польська преса писала ще в 1910-х роках.

Колеги відзначають ерудицію, феноменальну пам'ять, досвід, глибоку інтуїцію вченого, що давали йому можливість визначати справжню художньо-історичну цінність виявлених пам'яток, робити певні відкриття, поповнювати музейні збірки гідними експонатами, вводячи їх у науковий обіг. З повагою згадується організаційний талант ученого, наполеглива робота щодо організації численних виставок, конференцій, семінарів, його активна співпраця з народними майстрами тощо.

Дослідницька праця Миколи Моздира була сконцентрована на вивченні фундаментальних проблем українського мистецтвознавства. Провідною темою, пріоритетом для вченого стало вивчення української народної пластики, у тому числі культової, з дерева та каменю. Народній пластичі присвячено чимало публікацій Миколи Моздира. Тему народної скульптури розкрито в чотирьох монографіях: «Українська народна дерев'яна скульптура», «Українська народна меморіальна скульптура», «Володимир Лупійчук – співець українського козацтва», «Українська народна меморіальна пласти-

НЕКРОЛОГ

ка». Учений також є співавтором колективних монографій «Гуцульщина», «Бойківщина», «Лемківщина», численних енциклопедичних словників, довідників тощо.

Названі праці Миколи Моздира є суттєвим внеском у розвиток української хрестології (ставрографії), історичної дисципліни, яка вивчає історію, форми, іконографію хреста. Виняткове значення для мистецтвознавчої науки має дослідження дерев'яних і кам'яних хрестів в Україні, зокрема, аналітичні напрацювання вченого щодо класифікації, типології, іконографії, художніх особливостей пам'яток, здійснені на значному джерельному та польовому матеріалі.

У науковому доробку Миколи Моздира вагоме місце посідає проблематика культурного мистецтва (історія, типологія, іконографія, стилістика творів тощо). Результатом студювання мистецьких засад церковного мистецтва, ікон, хрестів, дзвонів, предметів облаштування церковного інтер'єру тощо стала, зокрема, його участь у колективній праці «Словник українського сакрального мистецтва» (2006).

Важливе значення також мають джерелознавчі розвідки М. Моздира, публікація візитаций (ревізій) церков Перемишльського деканату, здійснена вченим на основі перекладу, опрацювання писаних латинською, польською, німецькою мовами документів XVIII ст. в архіві Національного музею у Львові. До наукового обігу було введено значний матеріал, що стосується опису церков, предметного наповнення літургійного простору тощо, який досі був мало відомий дослідникам. Цей матеріал є цінним джерелом до історії церкви, української сакральної архітектури, мистецтва, взагалі української культури XVII–XVIII ст.

Учений завжди піклувався про підготовку кадрів, займався лекційною, викладацькою роботою. Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років Микола Моздир доклався до розробки нових методичних матеріалів та спец-

курсів культурологічного, народознавчого профілю, що їх вводили до переліку основних гуманітарних дисциплін у всіх вишах зі здобуттям Україною незалежності. Учений розробив та втілював у життя спецкурс «Українське народне мистецтво» на кафедрі історії та етнографії України (нині – кафедра етнології) Львівського національного університету імені Івана Франка, підготував розділи про народні художні ремесла для навчального посібника «Етнографія України» (за ред. С. Макарчука, виданий 1994 р., перевиданий 2004 р.). Микола Моздир – автор концепції та змісту курсу «Історія мистецтва та архітектури», що його впродовж чотирьох семестрів вивчають студенти-дизайнери Національного лісотехнічного університету України у Львові, співавтор навчального посібника «Культурна спадщина людства: збереження та використання» (за ред. І. П. Магазинщигової, 2002), підготовленого на кафедрі соціології та культурології цього Університету.

Микола Іванович Моздир завжди щиро ділився з колегами своїм досвідом і знаннями. Він радо допомагав як досвідченим, так і молодим ученим, особистим прикладом мотивуючи до системності в студіях і професійного самовдосконалення. Для багатьох слово Миколи Івановича стало вирішальним у виборі фаху мистецтвознавця.

Усі, кому пощастило спілкуватися з Миколою Моздирем, знали його не лише як досвідченого вченого, а і як доброзичливу життєрадісну людину, яка вміла створити в колективі приятну, конструктивну атмосферу, блискучого оповідача, відвертого й водночас тактовного у висловах, великого оптиміста і життєлюбця.

Добре ім'я, велика дослідницька спадщина Миколи Івановича Моздира назавжди залишаться в пам'яті української наукової спільноти.

Агнія Колупаєва